

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Вовна Наталія Ігорівна

УДК 336.14:352

**ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ:
ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

ТЕРНОПІЛЬ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів Тернопільського державного економічного університету.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Юрій Сергій Ілліч,
Тернопільський державний економічний університет,
ректор, завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Каламбет Світлана Валеріївна,
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту ім. академіка В.Лазаряна,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи

кандидат економічних наук, доцент
Бак Наталія Андріївна,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, доцент кафедри фінансів

Провідна установа: **Харківський національний економічний
університет, кафедра оподаткування, м. Харків**

Захист відбудеться 3 березня 2006 року о 14.00. годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському державному економічному університеті за адресою:
46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, а. 211.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського державного економічного університету за адресою:
46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий 2 лютого 2006 року.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради Д 58.082.03,
кандидат економічних наук, доцент

М.П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання оптимізації формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання набувають особливої актуальності в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів, що відображається нарощуванням обсягів міжбюджетних трансфертів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежуються, що, у свою чергу, є гальмівним фактором демократичних перетворень у державі. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо їх стабільності та зміцнення. Ґрунтовнішого наукового осмислення та практичного вирішення потребують питання власних доходів місцевих бюджетів з позицій організаційно-структурних аспектів з метою забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування вагомими джерелами фінансування.

У вітчизняній економічній науці дослідженню проблем місцевих бюджетів присвячені праці сучасних вчених-економістів Й.Бескида, О.Василика, А.Даниленка, В.Дем'янишина, О.Кириленко, В.Кравченка, І.Луніної, І.Лютого, В.Опаріна, К.Павлюк, О.Романенко, В.Федосова, С.Юрія та інших. Належне місце у розробці цих проблем займають роботи західних вчених А.Вагнера, Р.Гнейста, Л.Штейна. Серед досліджень російських вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії та практики місцевих бюджетів, відзначимо А.Бабича, Л.Дробозіну, Ю.Константинову, Л.Окуневу, Г.Поляка, Л.Павлову, В.Родіонову, Б.Сабанті, В.Сенчагова, Д.Черніка.

Більшість наукових праць названих економістів орієнтована на виявлення загальних тенденцій функціонування місцевих бюджетів, їх формування та використання коштів. Детальнішого дослідження потребують питання висвітлення сутності власних та закріплених доходів місцевих бюджетів за умов зміцнення інституту місцевого самоврядування. Водночас бракує наукових і практичних напрацювань щодо окреслення шляхів оптимізації формування власних доходів місцевих бюджетів, які б відповідали сучасним вимогам і задовольняли потреби суспільства. Отже, важливість поставленої проблеми та її малодослідженість і визначили вибір теми дисертаційної роботи, зумовили її актуальність, теоретичну та практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідних робіт Тернопільського державного економічного університету, зокрема планової комплексної теми кафедри фінансів “Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України” (номер державної реєстрації 0105U000861), в межах якої автором запропоновано розділ “Актуальні питання теорії і практики формування доходів місцевих бюджетів”.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності доходів місцевих бюджетів, окресленні

орієнтирів зміцнення та обґрунтуванні шляхів оптимізації формування фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування, розробки практичних рекомендацій щодо резервів їх зростання.

Відповідно до поставленої мети у роботі передбачено вирішити такі теоретичні і практичні завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення соціально-економічної сутності доходів місцевих бюджетів;
- запропонувати систематизований перелік принципів формування доходів місцевих бюджетів;
- показати функціональне призначення власних та закріплених доходів місцевих бюджетів, відзначити їх спільні риси та відмінності;
- доповнити класифікаційні ознаки доходів місцевих бюджетів, виокремивши окремі групувальні елементи, що сприятиме розширенню інформаційної бази для здійснення аналізу;
- науково обґрунтувати й уточнити підходи щодо формулювання організаційних засад формування доходів місцевих бюджетів з метою забезпечення дієвості управлінських рішень у процесі наповнення фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування;
- проаналізувати проблеми і процеси наповнення місцевих бюджетів, розглянути склад та структуру окремих видів надходжень, визначити фактори, що зумовили їх динаміку;
- окреслити основні орієнтири зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів;
- розробити економетричну модель аналізу доходів місцевих бюджетів, що розкриватиме вплив розвитку економіки адміністративно-територіальної одиниці на формування відповідних місцевих бюджетів.

Таким чином, мета та завдання дослідження зумовили його логіку і послідовність розгляду окремих проблем.

Об'єктом дисертаційного дослідження є доходи місцевих бюджетів України, чинна практика їх формування з урахуванням територіальних особливостей мобілізації окремих видів надходжень.

Предметом дисертаційного дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі формування доходів місцевих бюджетів, а також закономірності, принципи, методи мобілізації і розподілу окремих видів державних доходів між бюджетами різних рівнів.

Теоретичною основою дисертації є праці класиків економічної науки, а також роботи сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, де висвітлюються питання функціонування складових бюджетної системи та формування доходів місцевих бюджетів. Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти України, статистичні дані, практичні матеріали Міністерства фінансів України та Головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій у Тернопільській, Хмельницькій та Вінницькій областях. Методологічну основу

дисертаційного дослідження становить діалектичний метод наукового пізнання, системний та комплексний підходи до вивчення теоретико-організаційних аспектів формування доходів місцевих бюджетів, у межах якого в роботі використовувались методи концептуального аналізу та синтезу, методи наукової абстракції (при узагальненні теоретичних підходів до визначення соціально-економічної сутності доходів місцевих бюджетів, систематизації принципів їх формування та доповненні класифікаційних ознак); статистичні прийоми групування, динамічних порівнянь, метод графічного зображення (при оцінці основних джерел доходів місцевих бюджетів України, дослідженні їх динаміки та структури, виявленні основних факторів змін); метод узагальнення та формально-логічний метод, методи кореляційного аналізу, економіко-математичного моделювання (при формулюванні комплексу практичних заходів стосовно оптимізації формування власних доходів місцевих бюджетів та розробці економетричної моделі).

У процесі дослідження автором були одержані такі найбільш суттєві наукові результати, які розкривають його особистий внесок у розробку проблеми, що досліджується, та характеризують новизну роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному системному підході до дослідження проблем оптимізації формування доходів місцевих бюджетів з одночасним виявленням резервів їх зростання. Найвагоміші результати дослідження, що містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- запропонований науково обґрунтований систематизований перелік принципів формування доходів місцевих бюджетів як комплекс взаємоузгоджених та практичних заходів, що сприяє ефективному наповненню фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування з метою досягнення відповідності власних та делегованих повноважень місцевої влади джерелам їх фінансування. Аргументовано, що принципи є саме тими вихідними підвалинами, на яких ґрунтується методика формування місцевих бюджетів, що і передбачає їх врахування при розробці методів наповнення дохідної частини;
- побудовано економетричну модель аналізу доходів місцевих бюджетів для оцінювання та системного дослідження взаємозв'язку і залежності обсягів дохідної частини місцевих бюджетів від впливу на них певних соціально-економічних чинників. Запропоновані показники, які можна визначати у розрізі окремих адміністративно-територіальних одиниць та в цілому у державі, є орієнтирами у бюджетній та податковій політиці, що сприятимуть введенню дієвих інструментів з попередження негативних наслідків у процесі формування місцевих бюджетів;

удосконалено:

- концептуальні підходи до в'яснення сутності власних та закріплених доходів місцевих бюджетів через відзначення їх функціонального призначення у частині забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування відповідними фінансовими ресурсами. Власними доходами запропоновано вважати грошові кошти, що повністю належать місцевим бюджетам та у твердо фіксованому розмірі

зараховуються до них, не надходячи до бюджетів вищого рівня і не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. На відміну від існуючих підходів до поняття закріплених доходів, пропонується розглядати їх як доходи, які, відповідно до чинного законодавства, належать до доходів державного бюджету і з метою збалансування місцевих бюджетів закріплюються повністю або частково за бюджетами нижчого рівня;

- класифікаційні ознаки доходів місцевих бюджетів, виходячи із основного їх призначення, що дає змогу ефективніше вирішувати практичні питання, пов'язані зі змістом дохідної бази органів місцевого самоврядування з метою забезпечення їхніх зобов'язань реальними та стабільними видами доходів. З такої позиції у поданій класифікації виділено групувальні елементи: за соціально-економічним змістом; за періодичністю надходжень; за методами залучення; за способом зарахування; у відповідності з кодом бюджетної класифікації; за формами утворення; залежно від повноти зарахування доходів до місцевих бюджетів; за змістом; за джерелами утворення;

- пропозиції щодо удосконалення діючої практики формування власних доходів місцевих бюджетів стосовно посилення впливу місцевих податків і зборів у процесі забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами та стабільними джерелами наповнення бюджетів, що сприятиме повноцінному фінансуванню та реалізації місцевих проектів і програм соціально-економічного розвитку. У даному контексті обґрунтовано роль та значення податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, плати за землю у якості місцевих податків і зборів;

набуло подальшого розвитку:

- розробка комплексу практичних рекомендацій щодо нарощування доходів місцевих бюджетів, які у контексті зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування зводяться до введення нових податків з наступним розширенням переліку місцевих податків і зборів за рахунок податку на благоустрій міста та екологічного податку, а у частині податку з реклами, ринкового збору та збору за паркування автотранспорту - удосконалення механізму визначення об'єкту оподаткування, ставки, бази оподаткування, що, у свою чергу, відобразатиметься повнотою реалізації фінансових інтересів органів місцевого самоврядування;

- узагальнення теоретичних основ стосовно доцільності включення до складу доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва. Аргументовано необхідність встановлення порядку сплати єдиного податку на підприємницьку діяльність з фізичних осіб залежно від обсягів реалізації товарів, робіт, послуг. Це буде одним із вагомих та довгострокових факторів покращення якості виконання повноважень органів місцевої влади, підвищення ефективності бюджетних видатків;

- обґрунтування пропозицій з приводу визначення територіальної надбавки у розмірі 2% до загальнодержавного податку з доходів фізичних осіб та положення стосовно його надходження до бюджету того рівня місцевої влади, який її

встановив. Розраховано, що це збільшуватиме обсяги власних доходів місцевих бюджетів відповідних видів, позитивно впливатиме на розвиток економіки адміністративно-територіальної одиниці, сприятиме удосконаленню трансфертної політики, зниженню рівня дотаційності місцевих бюджетів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації висновки та пропозиції, крім наукового, мають також практичне значення і можуть бути використані фінансовими органами та органами місцевого самоврядування для удосконалення здійснюваної ними бюджетної політики у процесі формування доходів місцевих бюджетів; при розробці змін та доповнень до бюджетного, податкового законодавства України; у навчальному процесі; а також для подальшого здійснення науково-дослідних робіт у даній галузі.

Практичні результати дисертаційної роботи застосовуються у діяльності Головного фінансового управління Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 830 від 20.10.2005р.) та Головного фінансового управління Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка № 784 від 21.10.2005р.).

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес на кафедрі фінансів та застосовуються при викладенні курсів “Бюджетна система”, “Державні фінанси”, “Системи забезпечення та технології бюджетної системи”, “Державні фінанси та управління ними” (довідка ТДЕУ № 126-24/1493 від 20.10.2005 р.), на кафедрі податків і фіскальної політики - при викладенні курсів “Адміністрування податків”, “Податковий менеджмент” (довідка ТДЕУ № 124-33/1554 від 24.10.2005р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею, де поглиблено теоретичну концептуалізацію доходів місцевих бюджетів, проаналізовано їх прагматику та проблематику, що дало можливість комплексно підійти до вирішення питань оптимізації формування доходів місцевих бюджетів, виявлення резервів їх зростання. Наукові дослідження, розробки, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на тематичних і наукових семінарах кафедри фінансів Тернопільського державного економічного університету та наукових конференціях: II-ій Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи вирішення” (22 березня 2004р., м. Дніпропетровськ); Другій міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (24-25 лютого 2005р., м. Тернопіль); IV-ій Міжнародній науково-практичній конференції “Динамика наукових досліджень-2005” (20-30 червня 2005р., м. Дніпропетровськ).

Наукові публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 8 наукових працях загальним обсягом 5,2 друкованих аркуша, у тому числі 1 - у

співавторстві (особисто автору належить 5,0 д.а.), серед них - 5 праць у фахових виданнях (4,7 д.а.) та 3 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій (0,5 д.а.).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел (225 позицій), додатків (76) та містить 37 таблиць і 25 рисунків. Основний текст дисертаційного дослідження викладено на 185 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано його мету і завдання, визначено предмет, об'єкт, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі I “Доходи місцевих бюджетів: теоретична концептуалізація та наукова інтерпретація”** комплексно досліджено економічний зміст понять державного та місцевих бюджетів, узагальнено підходи щодо з'ясування сутності доходів місцевих бюджетів, систематизовано та обґрунтовано принципи їх формування, доповнено класифікаційні ознаки даного поняття, відзначено функціональне призначення власних та закріплених доходів місцевих бюджетів, сформульовано підходи щодо формулювання організаційних засад мобілізації доходів місцевих бюджетів та здійснено оцінку рівня наповненості місцевих бюджетів.

У дисертаційній роботі розглянуто різні підходи науковців до трактування доходів державного та місцевих бюджетів. Автором подано власне розуміння економічної природи поняття “доходи місцевих бюджетів” як частини фінансових ресурсів держави, які, згідно з діючим бюджетним законодавством, є власними та закріпленими видами надходжень, що мобілізуються у фондах грошових коштів органів місцевого самоврядування за рахунок податкових, неподаткових видів доходів, надходжень від операцій з капіталом та надходжень до цільових фондів з метою забезпечення ефективного виконання власних та делегованих функцій і повноважень місцевої влади. Аргументовано, що, переосмислення розуміння змісту доходів місцевих бюджетів та їх призначення в умовах зміцнення інституту місцевого самоврядування дає можливість налагодити адекватну новим умовам господарювання систему наповнення бюджетів та ефективного здійснення бюджетних видатків.

На основі здійсненого комплексного аналізу еволюції теоретичних підходів щодо розуміння економічної сутності власних та закріплених доходів місцевих бюджетів виявлено та зіставлено їхні специфічні ознаки, які конкретизують призначення джерел фінансування повноважень органів місцевого самоврядування. Власними доходами є грошові кошти, що повністю належать місцевим бюджетам, та у твердо фіксованому розмірі зараховуються до них, не надходячи до бюджетів вищого рівня, і не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Виходячи із вказаних теоретичних положень щодо закріплених доходів,

запропоновано тлумачити їх як доходи, які, відповідно до чинного законодавства, належать до доходів державного бюджету і з метою збалансування місцевих бюджетів закріплюються повністю або частково за бюджетами нижчого рівня.

Враховуючи основне призначення доходів місцевих бюджетів автором пропонується класифікувати доходи місцевих бюджетів згідно з критеріями, поданими у таблиці 1.

Розглядаючи питання оптимізації формування місцевих бюджетів, аргументовано необхідність наукового обґрунтування та систематизації принципів мобілізації доходів місцевих бюджетів як комплексу взаємоузгоджених та практичних заходів, що сприятиме ефективному наповненню фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування. Їх перелік подано у такій інтерпретації: принцип демократичності; обов'язковості; поділу доходів на податкові, неподаткові, надходження від операцій з капіталом, до цільових фондів, міжбюджетні трансферти; поділу доходів на власні та закріплені; відповідності доходів обсягам повноважень органів місцевого самоврядування; повноти; матеріальної зацікавленості у пошуку резервів збільшення доходів; гласності; обґрунтованості; єдності; плановірності; системності; стабільності; відповідальності.

Таблиця 1

Класифікація доходів місцевих бюджетів України

Критерії класифікації	Види доходів
За соціально-економічним змістом	надходження від юридичних осіб державної, комунальної, приватної, акціонерної, колективної форм власності; надходження від фізичних осіб;
Залежно від повноти зарахування доходів до місцевих бюджетів	доходи місцевих бюджетів, що зараховуються повністю; доходи місцевих бюджетів, що зараховуються частково;
За періодичністю надходжень	систематичні доходи; разові доходи;
За методами залучення	доходи, які залучаються до бюджетів податковим та неподатковим методами;
За способом зарахування	доходи загального фонду місцевих бюджетів та спеціального фонду;
У відповідності з кодом бюджетної класифікації	податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; надходження до цільових фондів; офіційні трансферти;
За формами утворення	обов'язкові надходження; необов'язкові надходження;
За змістом	власні доходи; закріплені доходи; офіційні трансферти;
За джерелами утворення	доходи місцевих бюджетів, джерелом яких є прибуток, собівартість, доходи фізичних осіб, кошти інших бюджетів, інші.

У дисертаційному дослідженні уточнено підходи до формулювання організаційних засад акумулювання надходжень до місцевих бюджетів, що сприятиме здійсненню всебічного аналізу та дієвого контролю за процесом своєчасного наповнення їх дохідної частини. З огляду на це обґрунтовано доцільність застосування організаційної моделі діяльності фінансових, податкових,

контрольно-ревізійних та інших органів влади, згідно з якою Міністерство фінансів – керівна ланка, яка розроблятиме основні засади податкової, бюджетної політики та методи контролю у процесі планування, формування та виконання місцевих бюджетів.

На основі проведеного аналізу динаміки доходів місцевих бюджетів України та зокрема Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей з'ясовано, що наявність тенденцій до нарощування обсягів їхніх дохідних частин є позитивним аспектом діяльності органів місцевого самоврядування (величини доходів зросли приблизно у 1,5 рази впродовж 2000-2004рр.). Проте зміни у структурі доходів місцевих бюджетів України свідчать про невідповідність повноважень органів місцевого самоврядування джерелам їх фінансування, оскільки питома вага офіційних трансфертів зросла на 11% (до 34% у 2003р.). Варто відзначити позитивну тенденцію до зниження частки міжбюджетних трансфертів у бюджетах Тернопільської області на 5%, Вінницької і Хмельницької областей - на 9%. Хоча на протязі останніх п'яти років місцеві бюджети усіх трьох областей все ж таки більше, як на 50% залежні від офіційних трансфертів. Відповідно, частка власних доходів місцевих бюджетів не може позитивно відзначитись на створенні вагомої фінансової бази органів місцевого самоврядування та стимулювати її приріст. Таким чином, обґрунтованим є висновок, що повноцінне фінансування зобов'язань органів місцевого самоврядування вимагає забезпечення стабільними джерелами доходів бюджетів на локальному рівні.

Результати проведеного дослідження місцевих бюджетів України у розрізі окремих їх видів показали, що, впродовж 2000-2004 років найвищою була частка доходів бюджету АРК, обласних бюджетів та бюджетів міст Києва і Севастополя – близько 40%. Значно нижчою була питома вага доходів сільських, селищних та бюджетів міст районного значення України - менше 5%. Позитивну динаміку дохідних частин вказаних видів бюджетів характеризувало збільшення обсягів їхніх надходжень майже у 2 рази, порівняно із рівнем наповнення обласних бюджетів та бюджетів міст Києва і Севастополя – в 1,1 рази. Відповідно, на основі даних аналізу власної дохідної бази місцевих бюджетів Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей виявлено, що у цій структурі найвищою була частка доходів міських бюджетів міст обласного значення, відповідно, 40%, 42,3% та 54,1%. Частка доходів обласних та районних бюджетів становила 20% та найнижчою була питома вага доходів селищних бюджетів - 3%. Це свідчить про нарощування обсягів відповідних місцевих бюджетів та ефективність здійснюваних бюджетних видатків.

У розділі II “Прагматика і проблематика формування доходів місцевих бюджетів” розглянуто проблеми і процеси наповнення місцевих бюджетів, досліджено склад та структуру джерел, що забезпечують формування доходів місцевих бюджетів, зроблено узагальнення.

Результати проведеного аналітичного дослідження доводять, що вирішення проблем відповідності доходів місцевих бюджетів України законодавчо визначеним повноваженням органів місцевого самоврядування тісно пов'язано з пошуком

надійних та стабільних джерел їх фінансування. Здійснений аналіз показав, що податкові надходження були домінантним видом доходів у місцевих бюджетах України за період з 2000 до 2004 року. Зокрема, їх величина зросла майже в 2 рази у бюджетах Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей. Одночасно мала місце тенденція до зниження темпів їх приросту на 25%-30% у 2004 році. Причиною такої ситуації, як з'ясовано у роботі, були зміни податкового законодавства з приводу зниження ставки податку з доходів фізичних осіб. Обсяги податкових надходжень збільшились у частині загальних фондів місцевих бюджетів усіх трьох областей, та найвищий рівень їх нарощування простежувався саме у обласних бюджетах Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей і районних бюджетах Тернопільської області з приводу позитивної динаміки податку з доходів фізичних осіб внаслідок зростання рівня заробітної плати.

У дисертації виявлено, що великі розміри податкових надходжень в частині податку з доходів фізичних осіб, плати за землю, податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва зумовили значну їх питому вагу у структурі власної дохідної бази органів місцевого самоврядування – більше 83% (див. табл. 2). Впродовж проаналізованого періоду частка податкових надходжень у власних доходах місцевих бюджетів Вінницької та Хмельницької областей зросла на 10%, у місцевих бюджетах Тернопільської області – на 5%, проте загалом по державі її рівень був незмінним.

Таблиця 2

Структура доходів місцевих бюджетів

Тернопільської, Вінницької, Хмельницької областей впродовж 2000-2004 років *

(%)

Види доходів місцевих бюджетів	Тернопільська область					Вінницька область					Хмельницька область				
	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.
Податкові надходження	77,3	80,1	78,6	81,8	83,1	79,5	84,8	85,8	79,7	86,6	79,6	84,0	82,8	83,6	84,5
	20,8	18,3	32,0	31,2	28,1	22,6	29,5	41,0	36,8	32,6	23,1	29,3	40,7	38,0	33,0
Неподаткові надходження	20,0	18,9	15,5	14,2	12,6	16,9	14,0	12,5	17,3	9,0	16,5	14,6	14,5	13,6	9,4
	5,4	4,3	6,3	5,4	4,3	4,8	4,9	6,0	8,0	3,4	4,8	5,1	7,1	6,2	3,7
Доходи від операцій з капіталом	0,06	0,6	5,6	3,7	3,9	0,2	0,4	1,2	2,1	2,5	0,4	0,5	2,3	2,5	5,6
	0,02	0,1	2,3	1,4	1,3	-	0,1	0,5	1,0	0,9	0,1	0,2	1,2	1,1	2,2
Цільові фонди	2,6	0,4	0,3	0,2	0,3	3,4	0,7	0,4	0,9	1,8	3,4	0,9	0,3	0,3	0,5
	0,7	-	0,1	-	0,1	1,0	0,2	0,2	0,4	0,7	0,9	0,3	0,1	0,1	0,2
Разом доходів	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	28,9	23,0	40,7	38,2	33,8	28,4	34,8	47,8	46,3	37,7	28,9	34,9	49,0	45,4	39,0
Офіційні трансферти	71,1	77,1	59,3	61,8	66,2	71,6	65,2	52,2	53,7	62,3	71,1	65,1	51,0	54,6	61,0
Доходи із врахуванням офіційних трансфертів	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*) умовні позначення - частка даного виду надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів без врахування офіційних трансфертів / частка даного виду надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів із врахуванням офіційних трансфертів.

У роботі з'ясовано, що основним джерелом податкових надходжень місцевих бюджетів України був податок з доходів фізичних осіб, частка якого визначена на рівні 60%. Вказане джерело доходів формує більше 65% податкових надходжень місцевих бюджетів Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей у 2004 році. У дисертації відзначено, що найвищий рівень зростання питомої ваги даного виду доходів простежувався у структурі податкових надходжень загального фонду районних бюджетів Тернопільської області – на 30% (до 95% у 2004 році). У районних бюджетах Вінницької та Хмельницької областей у 2004 році надходження податку з доходів фізичних осіб займають майже 95% податкових надходжень також, проте рівень їх росту нижчий. Характерно, що зниження частки вказаного податку відбулось у структурі податкових надходжень сільських бюджетів Вінницької та Хмельницької областей на 10% і на 13% - в обласних бюджетах усіх трьох областей.

У результаті аналізу структури та динаміки зборів за спеціальне використання природних ресурсів місцевих бюджетів України та зокрема бюджетів Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей виявлено, що даний вид доходів формує в середньому 10% усіх надходжень. Найбільшу частку серед них займала плата за землю - 95%. Варто виділити позитивну тенденцію до зростання її обсягів та, відповідно і питомої ваги на 4% у структурі податкових надходжень районних бюджетів Хмельницької області (5,2% у 2004 році). Проте, у районних бюджетах Вінницької області її рівень залишився незмінним (6,1%), та характерним було зниження на 3,4% - у бюджетах цього рівня Тернопільської області (11,5% у 2004 році). Описане вище пояснюється змінами бюджетного законодавства щодо зарахування плати за землю до певних видів бюджетів, оскільки з 2001 року до районних бюджетів зараховується 15% вказаного платежу, акумульованого на території району, 60% - до сільських та селищних бюджетів, 25% - до обласних бюджетів, у той час, як до 2001 року плата за землю в повному розмірі надходила до бюджету району.

Результати проведеного аналізу свідчать, що діюча система оподаткування місцевими податками і зборами не відповідає критеріям самодостатності та економічної доцільності. Так, у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів України вказане джерело доходів займає приблизно 3,2%. Частка місцевих податків і зборів була нижчою на 3,4% у податкових надходженнях місцевих бюджетів Хмельницької та Вінницької областей, становлячи 8,6% і 3,1%, відповідно, і на 2,4% - у бюджетах Тернопільської області (4,2% у 2004 році), що є одним із негативних аспектів розвитку власної дохідної бази місцевих бюджетів. Визначальними чинниками позитивної динаміки місцевих податків і зборів загалом по Україні були ринковий збір та комунальний податок, хоча обсяги останнього впродовж 2000-2004 років значно знизились, зокрема, у сільських та селищних бюджетах. Незмінний рівень частки ринкового збору характеризував структуру місцевих бюджетів Тернопільської та Хмельницької областей, формуючи 7% податкових надходжень місцевих бюджетів Хмельницької області та 2,6% - у

Тернопільській області. Надходження ринкового збору у 2004 році становили 83,6% місцевих податків і зборів у бюджетах Хмельницької області (у 2000 році – 71,1%), 65% - у Тернопільській області (у 2000 році – 44,3%) та 57,7% - у бюджетах Вінницької області.

За підсумками аналізу динаміки єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва відмічено позитивні зміни, оскільки частка даного джерела у податкових надходженнях місцевих бюджетів України – більше 5%, зокрема, 6% - у бюджетах Вінницької та Хмельницької областей у 2004 році, проти 2% у 2000 році, та формує 9% податкових надходжень місцевих бюджетів Тернопільської області.

У процесі дослідження неподаткових надходжень виявлено, що джерелами даного виду доходів місцевих бюджетів України, та зокрема, Тернопільської, Вінницької та Хмельницької областей були власні надходження бюджетних установ і організацій, державне мито, платежі за оренду майна цілісних майнових комплексів. Зауважимо, що реальне нарощування обсягів неподаткових надходжень вказаних видів бюджетів спостерігалось у частині спеціального фонду. Відповідно, такі їх розміри та темпи приросту не забезпечують достатнього розвитку власної дохідної бази органів місцевого самоврядування. Варто відзначити, що одним із чинників структурних змін неподаткових надходжень місцевих бюджетів України, що призвів до зниження їх частки на 2%, та у місцевих бюджетах трьох областей, зазначених вище - приблизно на 8%, була негативна динаміка питомої ваги доходів від власності та підприємницької діяльності у зв'язку з віднесенням даного виду неподаткових доходів до спеціального фонду. Наведені дані свідчать також про те, що основним та реальним джерелом неподаткових надходжень були платежі за оренду майна цілісних майнових комплексів, хоча до нарощування їх обсягів призвело збільшення ставок платежів за оренду майна.

На основі результатів аналізу дохідної частини місцевих бюджетів України за період з 2000 до 2004 року визначено, що майже у 3 рази збільшились обсяги офіційних трансфертів, виділених їм із Державного бюджету України, та, зокрема в 1,4 рази місцевим бюджетам Тернопільської та Хмельницької областей та в 1,1 рази - бюджетам Вінницької області. Саме у 2002 та у 2004 роках спостерігалось зниження темпів приросту міжбюджетних трансфертів порівняно із попередніми роками. Фактором такої динаміки були дотації вирівнювання з державного бюджету обласним, районним та міським бюджетам міст обласного значення усіх трьох вищевказаних областей. Тенденція до незначного зниження частки дотацій вирівнювання характеризувала місцеві бюджети Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей. Варто зазначити, що зростання їх обсягів простежувалось в основному у бюджетах міст обласного значення Тернопільської та Хмельницької областей - на 8% і на 14%, відповідно.

У процесі комплексного дослідження структури та динаміки власних та закріплених доходів місцевих бюджетів відмічено недостатню забезпеченість видами надходжень, включених до складу доходів, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Зміни у структурі доходів бюджетів

міст обласного значення показали, що найвагомим джерелом доходів першого кошика міського бюджету міста Тернополя був податок з доходів фізичних осіб, хоча його частка впродовж 2002-2004 років знизилась від 80% до 75%. Варто виділити позитивну тенденцію до зростання питомої ваги єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва на 6% (до 17% у 2004 році) та на 1% - платежів за видачу торгових патентів на певні види підприємницької діяльності. Аналогічна ситуація простежувалась і при аналізі структури закріплених доходів міських бюджетів міст обласного значення Хмельницької та Вінницької областей. Наведені дані свідчать про те, що власна дохідна база органів місцевого самоврядування є поки що досить обмеженою, оскільки її формування забезпечують лише місцеві податки і збори та платежі за землю.

У розділі III “Сучасні орієнтири зміцнення та оптимізації дохідної частини місцевих бюджетів” містить комплекс розроблених практичних пропозицій та рекомендацій щодо оптимізації формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання, економетричну модель аналізу доходів місцевих бюджетів.

У дисертації відзначено, що як вагома складова фінансової основи органів місцевого самоврядування доходи місцевих бюджетів є засобом перерозподілу грошових коштів у межах певної адміністративно-територіальної одиниці на користь певних груп населення, галузей економіки, регулювання розвитку соціально-економічних процесів, а їх стабільність – одним із визначальних критеріїв рівноважного та пропорційного розвитку суспільства.

На думку автора, проблема оптимізації формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання може певним чином вирішуватись за умови визнання місцевими податками податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів та плати за землю і включення до складу власних доходів єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва. Це відобразиться на якості виконання повноважень органів місцевого самоврядування, сприятиме вирішенню питань фінансування місцевих проектів та програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць держави.

У контексті оптимізації власних доходів місцевих бюджетів вважаємо доцільним оцінити дієвість усіх джерел, що забезпечують їх наповнення. Для виміру взаємозв'язку між рівнями ефективності за умов діючого та пропонованого складу доходів місцевих бюджетів використовується економіко-математичне моделювання. Отже, результати моделювання: характерною буде тенденція до збільшення фактичної питомої ваги місцевих податків і зборів на 1,18% при зростанні на 1% їх планової частки, плати за землю - на 0,90%, платежів за оренду майна цілісних майнових комплексів - на 1,02% у діючих структурах власних та закріплених доходів міського бюджету м. Тернополя, відповідно. Проте, у пропонованій структурі власних доходів міського бюджету міста обласного значення при зростанні на 1% планової частки місцевих податків і зборів фактична частка матиме

тенденцію до збільшення на 0,97% за рахунок підвищення у частині платежів за землю на 1%, податку з власників транспортних засобів - на 0,08%, збору за паркування автотранспорту - на 1,8%, збору за видачу ордера на квартиру - на 0,49%, збору за право використання місцевої символіки - на 0,7%.

Обчислення, проведені із застосуванням динамічної моделі, доводять тенденцію до зростання частки єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва у пропонованій структурі власних доходів міського бюджету міста обласного значення приблизно на 0,07%, а місцевих податків і зборів - на 0,04% (за умов діючого складу власних доходів - на 0,01%). Щорічний приріст фактичної частки ринкового збору становитиме 2,64%. Проте, характерним буде зниження питомої ваги податку з прибутку підприємств комунальної власності як у діючій структурі, так і у запропонованій, хоча в останній темпи цього зниження будуть нижчими.

Використовуючи побудовані економетричні моделі динаміки власних доходів бюджету міста обласного значення автором визначено приріст власних доходів міського бюджету на 2004 рік: за умови діючого складу доходів - 3067,7 тис.грн., а за умови застосування пропонованого їх переліку він становив би 4896,0 тис.грн. (див. рис. 1, табл. 3).

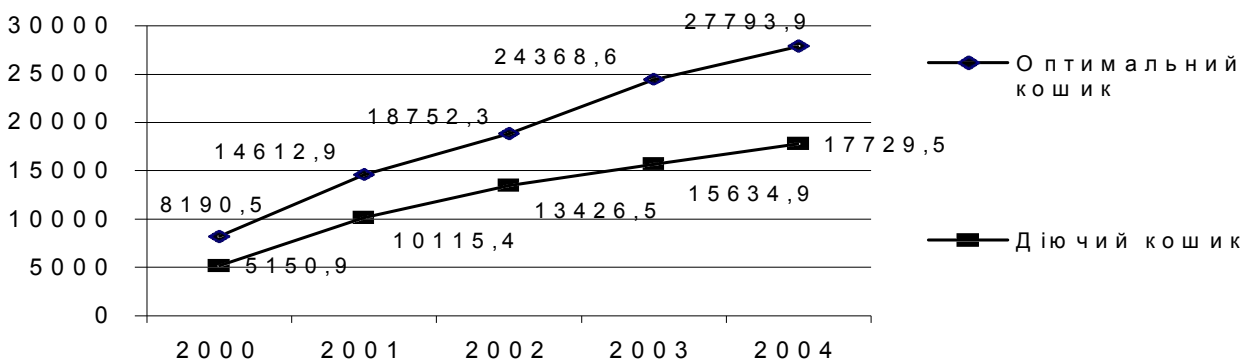

Рис. 1. Динаміка власних доходів міського бюджету міста Тернополя впродовж 2000-2004 років згідно з діючим розподілом доходів та на основі пропонованого (тис. грн.).

Таким чином, наочно ще раз доведено доцільність застосування рекомендованого автором складу власних доходів, що забезпечуватиме якісніше фінансування власних повноважень органів місцевого самоврядування. Здійснено прогноз доходів міського бюджету м. Тернополя на основі діючого та пропонованого переліку доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, що також свідчить на користь останнього. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано висновок, що податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів та плату за землю необхідно визнати місцевими податками. Доведено, що ці види

надходжень разом із ринковим збором забезпечуватимуть їх частку на рівні 60% у власних доходах міського бюджету міста обласного значення, а біля 35% – складатимуть надходження єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва.

Таблиця 3

Розрахунок прогнозних значень власних доходів міського бюджету м. Тернополя на основі статистичних даних 1998-2004 років

Доходи міського бюджету міста обласного значення, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	Економетрична модель, y - обсяг власних доходів міського бюджету міста обласного значення (тис. грн.), t - період часу (рік)	Прогнозне значення обсягів власних доходів		
		рік	нижня межа, (тис.грн.)	верхня межа, (тис.грн.)
Пропонований склад власних доходів міського бюджету	$y = 4055 + 4896t, R = 0,9635$	2006	33780,0	42880,0
		2007	37990,0	48450,0
		2009	46305,0	59735,0
Діючий склад власних доходів міського бюджету	$y = 3208,4 + 3067,7t, R = 0,9635$	2006	18933,0	30427,0
		2007	21144,0	34356,0
		2009	25408,0	42372,0

У процесі наповнення місцевих бюджетів важливим завданням органів місцевого самоврядування, фінансових, податкових органів є визначення реальних обсягів їх дохідної частини та доведення здатності мобілізувати відповідні кошти із застосуванням більш прогресивних технологій у бюджетному процесі з метою досягнення збалансованості функцій і повноважень фінансовим можливостям місцевої влади. Динаміка і зміни у структурі доходів місцевих бюджетів є відображенням впливу суспільно-економічних чинників на їх формування. Тому для оцінювання та системного дослідження залежності обсягів дохідної частини місцевих бюджетів від чинників, що визначають їх динаміку, автором розроблено економетричну модель аналізу доходів місцевих бюджетів. У побудованій моделі (1) використовуються показники:

- y - загальний обсяг доходів міського бюджету м. Тернополя, тис. грн.;
- x_1 - обсяг виробництва промислової продукції, тис. грн.;
- x_2 - обсяг інвестицій в основний капітал по м. Тернополю, тис. грн.;
- x_3 - кредиторська заборгованість між підприємствами по м. Тернополю, тис. грн.;
- x_4 - чисельність населення м. Тернополя, тис. чол.

$$y = 1190638 \cdot x_1^{0,26342} \cdot x_2^{0,22187} \cdot x_3^{-0,015328} \cdot x_4^{-1,5636}, R = 0,97335 \quad (1)$$

Як свідчать результати моделювання (1), при збільшенні обсягів виробництва промислової продукції по м. Тернополю на 1% і закріпленні на середньому рівні впливу інших чинників приріст власних доходів міського бюджету м. Тернополя становитиме приблизно 0,263%. При нарощуванні інвестицій в основний капітал по м. Тернополю на 1% власні доходи міського бюджету м. Тернополя зростатимуть приблизно на 0,222%. Відзначено, що до зменшення власних надходжень на 0,015%

призведе кредиторська заборгованість між підприємствами у м. Тернополі, обсяги якої збільшаться на 1%.

Нарощування власної дохідної бази органів місцевого самоврядування відбуватиметься за умови забезпечення найбільш ефективного поєднання позитивних тенденцій розвитку промисловості, зростання рівня залучення інвестицій в основний капітал, та зниження кредиторської заборгованості. Важливими кроками й тактичними діями у напрямі виявлення, розвитку та забезпечення стабільності джерел формування доходів місцевих бюджетів має стати розробка фінансовими, податковими, органами місцевого самоврядування й іншими органами влади та впровадження в практику системи практичних заходів щодо удосконалення державою діючого бюджетного і податкового законодавства, які сприятимуть приросту обсягів промислової продукції, залученню інвестицій, не допускаючи значного зростання кредиторської заборгованості, що, у свою чергу, відобразиться у збільшенні питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів, відзначиться на фінансових можливостях місцевої влади.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження концептуальних засад теорії та практики формування доходів місцевих бюджетів, особливостей функціонування власних і закріплених видів надходжень дало можливість сформулювати низку узагальнень, висновків та пропозицій.

Суть основних науково-теоретичних результатів дисертації можна звести до наступного.

1. Враховуючи теоретичні узагальнення та висновки, напрацьовані як вітчизняною, так і зарубіжною класичною економічною наукою, автором уточнено трактування доходів місцевих бюджетів як частини фінансових ресурсів держави, що, згідно з діючим бюджетним законодавством, є власними та закріпленими видами надходжень, які мобілізуються у фондах грошових коштів органів місцевого самоврядування за рахунок податкових, неподаткових доходів, надходжень від операцій з капіталом та до цільових фондів, коштів, виділених з інших бюджетів з метою забезпечення ефективного та повноцінного виконання власних та делегованих функцій та повноважень.

2. У процесі проведеного критичного узагальнення визначень власних та закріплених доходів місцевих бюджетів автором удосконалено підходи до виявлення їх сутності через відзначення функціонального призначення. На нашу думку, власні доходи – це грошові кошти, що повністю належать місцевим бюджетам, та у твердо фіксованому розмірі зараховуються до них, не надходячи до бюджетів вищого рівня і не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Закріпленими ми вважаємо доходи, які відповідно до чинного законодавства належать до доходів державного бюджету і з метою збалансування місцевих бюджетів закріплюються повністю або частково за бюджетами нижчого рівня.

3. З метою ефективнішого вирішення практичних питань, що сприятимуть приросту обсягів дохідної частини місцевих бюджетів, у напрямку розширення інформаційної бази для здійснення аналізу автором виділено критерії класифікації доходів місцевих бюджетів: за соціально-економічним змістом; за повнотою зарахування доходів до місцевих бюджетів; за періодичністю надходжень; за методом залучення; за способом зарахування; у відповідності з кодом бюджетної класифікації; за формою утворення; за змістом; за джерелами утворення.

4. Автором з'ясовано, що належний рівень фінансування повноважень органів місцевого самоврядування є можливим за умови забезпечення правильності вибору методики акумулювання окремих видів доходів. Таким чином, науково обґрунтовано та запропоновано систематизований перелік із 14 принципів формування доходів місцевих бюджетів.

5. У дисертації доведено, що забезпечення органів місцевої влади стабільними, надійними видами надходжень, спрямованими на ефективне виконання їхніх повноважень, залежить від якості реалізації результатів всебічного аналізу та дієвого контролю за цим процесом. Автором пропонується запровадження у практику організаційної моделі діяльності фінансових, податкових, контрольно-ревізійних органів, згідно з якою Міністерство фінансів має бути керівною ланкою, яка розроблятиме у єдиному центрі основні засади податкової і бюджетної політики та методи контролю за процесами планування, наповнення й виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективної діяльності органів місцевого самоврядування у частині формування доходів місцевих бюджетів автор рекомендує впровадження у практику прийняття законодавчих актів стосовно податкового та бюджетного законодавства за наявності експертного висновку Міністерства фінансів України, що обмежить внесення змін у законодавчі акти після схвалення відповідного закону про Державний бюджет України на відповідний рік і запобігатиме розбалансуванню бюджетів у процесі їх виконання.

Основні висновки та результати практичного характеру.

1. Аналіз динаміки і структури власної дохідної бази місцевих бюджетів України та місцевих бюджетів Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей засвідчив її недостатність та обмеженість у вирішенні питань якісного виконання завдань органами місцевого самоврядування. Цей факт обумовлює доцільність забезпечення більшої вагомості місцевих податків і зборів при здійсненні бюджетних видатків. З огляду на це, автором запропоновано удосконалення механізму визначення об'єкту, бази та ставок оподаткування у частині таких податків і зборів: податку з реклами, ринкового збору, збору за паркування автотранспорту із врахуванням при цьому суттєвих змін, що мали місце у відносинах власності, соціальній сфері, реальних доходах населення, оскільки можливості, закладені у цих платежах - наявність потенційних платників та об'єктів оподаткування - використовується ще не повною мірою; розширення переліку місцевих податків і зборів за рахунок цільових податків - податку на благоустрій міст та екологічного податку.

2. В умовах змін податкового законодавства у 2004 році автором доведено необхідність удосконалення адміністрування податку з доходів фізичних осіб стосовно посилення контролю за повнотою та своєчасністю перерахування цього виду платежу до відповідних місцевих бюджетів за місцем знаходження відокремлених підрозділів з боку органів місцевого самоврядування; внесення змін у діюче податкове законодавство та у програмне забезпечення щодо запровадження особових рахунків платників податків з нарахування і сплати податку із виділенням окремим рядком сум, одержаних від здачі в оренду громадянами земельних паїв.

3. На основі результатів проведеного дослідження у роботі відзначено недостатню забезпеченість повноважень органів місцевого самоврядування власними доходами. Аргументовано доцільність включення єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва до складу доходів міського бюджету міста обласного значення, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. З огляду на те, що на практиці спостерігаються значні нерівномірності та невідповідності у визначенні ставок щодо даного податку, ми пропонуємо встановити порядок сплати єдиного податку на підприємницьку діяльність з фізичних осіб не у фіксованих ставках, а залежно від обсягів реалізації робіт, товарів та послуг.

4. З метою зменшення залежності місцевих бюджетів від офіційних трансфертів, виділених з державного бюджету, та зниження рівня дотаційності автором запропоновано надання органам місцевого самоврядування права на встановлення територіальної надбавки до загальнодержавного податку з доходів фізичних осіб у розмірі 2% та надходження його до бюджету того органу місцевої влади, який її встановив. Результати проведених емпіричних розрахунків свідчать, що це призведе до зростання частки податкових надходжень у структурі доходів міського бюджету міста обласного значення без врахування міжбюджетних трансфертів більше, як на 5%.

5. Для забезпечення якісного виконання законодавчо визначених повноважень органів місцевої влади, раціональнішого використання залучених коштів та ефективнішого здійснення бюджетних видатків місцевими податками автор рекомендує визначити такі загальнодержавні податки, котрі, за своєю економічною природою уже є місцевими та власними обсягами забезпечуватимуть дотримання усіх вищезазначених умов. Доведено, у структурі власних доходів міських бюджетів міст обласного значення плата за землю, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів разом із ринковим збором будуть основними джерелами місцевих податків і зборів та забезпечуватимуть їх частку на рівні 60%, зокрема:

5.1. Проведені розрахунки показали, що у якості місцевого податку плата за землю формуватиме близько 45% надходжень місцевих податків і зборів. Автором пропонується доопрацювання відповідних положень діючого податкового, бюджетного законодавства у частині покладення обов'язків на податкові органи щодо реєстрації укладених договорів оренди. Органи місцевого самоврядування, які

укладають угоду оренди землі, повинні надавати до податкових інспекцій списки орендарів на поточний рік та інформувати їх про укладення нових, внесення змін до існуючих договорів оренди та їх розірвання.

5.2. У результаті здійснених емпіричних розрахунків встановлено: податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів забезпечуватиме 20% усіх місцевих податків і зборів. Автором запропоновано кошти цього джерела доходів спрямовувати на фінансування будівництва та утримання доріг місцевого значення, що сприятиме покращенню місцевої інфраструктури.

6. При розробці проектів рішень про місцеві бюджети автором пропонується застосування розробленої економетричної моделі аналізу доходів місцевих бюджетів, впровадження якої дає можливість оцінити та системно дослідити взаємозв'язок та залежність доходів місцевих бюджетів від впливу на них соціально-економічних чинників. Використання запропонованих показників виявлятиме резерви зростання доходів місцевих бюджетів, що позитивно відзначиться на фінансовій базі органів місцевого самоврядування, стимулюватиме її приріст.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Вовна Н.І. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної реформи // Наукові записки ТДПУ. Серія: Економіка. - Тернопіль, 2003. - №15. - С. 97-100.
2. Бескид Й.М., Вовна Н.І. Місцеві податки і збори у доходах місцевих бюджетів України // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТАНГ. - Тернопіль, 2004. - Вип. 13.-Ч. 1. - С. 140-145.
3. Вовна Н.І. Теоретична концептуалізація доходів місцевих бюджетів // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – Ужгород, 2005. - №17. - С. 205-210.
4. Вовна Н.І. Прагматизм доходів місцевих бюджетів (на прикладі місцевих бюджетів Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей) // Економіка: проблеми теорії і практики. - Дніпропетровськ, 2005. - Вип. 205. - Т. - IV. - С. 1162-1186.
5. Вовна Н.І. Неподаткові надходження: їх роль та значення у формуванні власної дохідної бази місцевих бюджетів // Регіональна економіка. - Львів, 2005. - № 3. - С. 143-156.

В інших виданнях:

6. Вовна Н.І. Податкові надходження у доходах місцевих бюджетів // Друга Всеукраїнська науково-практична конференція.-Дніпропетровськ, 2004.-С. 7-9.
7. Вовна Н.І. Організаційно-методологічні та правові засади формування доходів місцевих бюджетів України // Друга міжнародна науково-практична конференція молодих вчених. - Тернопіль, 2005. - С. 50-53.

8. Вовна Н.І. Аналіз податкових надходжень як доміантного інструменту мобілізації доходів місцевих бюджетів // Четверта Міжнародна науково-практична конференція. - Дніпропетровськ, 2005. - С. 21-25.

АНОТАЦІЯ

Вовна Н.І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 - фінанси, грошовий обіг і кредит. - Тернопільський державний економічний університет, Тернопіль, 2006.

У дисертації проведено дослідження теорії і практики формування доходів місцевих бюджетів в умовах ринкових трансформацій українського суспільства.

Узагальнено теоретичні підходи до визначення соціально-економічної сутності доходів місцевих бюджетів, доповнено їх класифікаційні ознаки. Запропоновано систематизований перелік принципів формування доходів місцевих бюджетів. Удосконалено концептуальні підходи щодо з'ясування економічної природи власних та закріплених доходів місцевих бюджетів, зазначено їхні особливості.

Проведено багатоступеневу оцінку та аналіз динаміки доходів місцевих бюджетів усіх рівнів, досліджено склад та структуру джерел їх формування, визначено фактори змін. Запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо оптимізації формування власних доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Автором рекомендовано застосування економетричної моделі аналізу місцевих бюджетів, використання якої дасть можливість органам місцевого самоврядування вчасно реагувати на зміни у законодавстві, відносинах власності, реальних доходах населення, соціальній сфері при плануванні надходжень до відповідних видів місцевих бюджетів.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, власні та закріплені доходи місцевих бюджетів, податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, надходження до цільових фондів, міжбюджетні трансферти, власна дохідна база органів місцевого самоврядування.

АННОТАЦИЯ

Вовна Н.И. Доходы местных бюджетов: оптимизация формирования и резервы роста. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01-финансы, денежное обращение и кредит. - Тернопольский государственный экономический университет, Тернополь, 2006.

В работе проведено исследование теории и практики формирования доходов местных бюджетов.

Усовершенствованы теоретические подходы к определению социально-экономической сущности доходов местных бюджетов. Проведен критический анализ точек зрения ученых относительно выявления сущности собственных и

закрепленных доходов местных бюджетов, отмечены их общие черты и отличия. В данном контексте предложен авторский вариант различения этих понятий. Дополнены классификационные признаки доходов местных бюджетов, предложено выделить определенные группировочные элементы, что будет содействовать расширению информационной базы для проведения данного анализа. В работе отмечено, что принципы есть теми исходными, на которых основывается методика мобилизации доходов местных бюджетов, что и предопределяет их учет при разработке методов наполнения местных бюджетов. Соответственно, предлагается авторский подход к определению принципов формирования доходов местных бюджетов. Обоснованы и уточнены подходы к формированию организационных начал накопления доходов местных бюджетов, что будет содействовать дееспособности управленческих решений в процессе накопления фондов денежных средств органов местного самоуправления.

В диссертации проанализированы проблемы и процессы мобилизации доходов местных бюджетов, рассмотрен состав источников, которые обеспечивают их формирование, определены факторы динамики. Результаты проведенного аналитического исследования свидетельствуют о том, что решение проблем соответствия доходов местных бюджетов и полномочий органов местной власти тесно связано с поиском надежных и стабильных источников их финансирования. В работе очерчены основные ориентиры укрепления и оптимизации доходной части местных бюджетов: 1) разработан комплекс практических рекомендаций относительно введения новых целевых налогов с последующим расширением местных налогов и сборов за счет налога на благоустройство города и экологического налога; 2) усовершенствован механизм определения объекта налогообложения, ставки, базы налогообложения в области налога с рекламы, рыночного сбора и сбора за парковку автотранспорта; 3) подтверждена целесообразность включения в состав доходов местных бюджетов, не учитываемого при определении объемов межбюджетных трансфертов, единого налога для субъектов малого предпринимательства и аргументирована необходимость установления порядка его уплаты в зависимости от объемов реализации товаров, работ и услуг; 4) обоснованы предложения относительно определения территориальной надбавки в размере 2% к общегосударственному налогу с доходов физических лиц и руководство относительно его поступления в бюджет того уровня власти, который его определит; 5) доказана целесообразность признания местными налогами платежа за землю и налога, взимаемого из владельцев транспортных средств и других самоходных машин и механизмов.

Разработана и предложена универсальная эконометрическая модель анализа доходов местных бюджетов для оценки и комплексного исследования зависимости доходов местных бюджетов от социально-экономических факторов, которые на них влияют. Определены показатели, использование которых будет выявлять резервы увеличения доходов местных бюджетов, положительно скажется на финансовой базе органов местного самоуправления, будет стимулировать ее рост.

Ключевые слова: доходы местных бюджетов; собственные и закрепленные доходы местных бюджетов; налоговые и неналоговые поступления; доходы от операций с капиталом; поступления в целевые фонды; межбюджетные трансферты; собственная доходная база органов местного самоуправления.

SUMMERY

Vovna N.I. Local budgets incomes: optimization and reserves of growth. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the candidate of sciences in economics, speciality 08.04.01 – finances, money circulation and credit. - Ternopil State Economic University, Ternopil, 2006.

The dissertation deals with the research of the theory and practice of local budgets incomes formation. Theoretical approaches to defining the social and economic essence of local budgets incomes are unified, their classification indications are added. The systematized enumeration of the principles for local budgets' formation is proposed. The conceptual approaches to finding out the economic nature of local budgets' own and allotted incomes are improved and their characteristics are defined.

Multistaged estimation and analysis of local budgets incomes dynamics is carried out, the composition and sources of their formation are investigated. The complex of practical recommendations for optimization of local budget own incomes formation and discovering reserves for their growth are put forward. The author suggests the use of the econometrical model of local budgets incomes analysis, which enables local self-governing bodies to react to the changes in legislature, ownership relations, citizens' real incomes and social sphere, while planning incomes to certain types of local budgets.

Key words: local budgets incomes; local budgets own and allotted incomes; receipts from taxes, charges, fees, tools, levies and duties; incomes from operations with the capital; receipts to purpose-oriental funds; interbudget transfers.

Підписано до друку 31.01.2006 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Обл.-вид. арк. 1,4. Умовн.-друк. арк. 1,2. Зам. № 2-01.
Наклад 100 прим.

Віддруковано у видавництві ТАНГ
“Економічна думка”
46000, Тернопіль, вул. Львівська, 11,
тел. (0352) 43-22-18, факс (0352) 43-24-40
E-mail: edition@tane.edu.ua